

ember hallgatja! Luther Mártonnak a kicsi, alig több mint 2000 lelket számláló Wittenbergben sokkal kevesebb hallgatója volt.

Katharina Zell beleavatkozik a reformációról folyó nyilvános vitába. Ahogyan később beszámol róla, „nyers leveleket” ír Hohnstein püspöknek. Ezek indítéka, hogy pappal kötött házasságot, ami akkoriban még iszonyatos dolognak számított. A püspök beidézi mind a hét strasburgi papot, aki megnősült, és 1524 áprilisában kiközösíti őket. Nem csoda, hogy Katharina Zell élesen reagál az egyházi átokra. Öntudatos polgárasszony ő, aki képes keményen odamondogatni.

A konfliktus ide-oda hullámszik. A protestáns prédikációkat mindig a misék és nagymisék után tartják a székesegyházban. Amikor a vallási vita komolyan veszélyeztetni kezdi a város békéjét, a – többségében katolikusokból álló – városi tanács veszi át az egyház felügyeletét. De Straßburg továbbra is befogadja a vallási üldözötteket, még a másutt halálra keresett újrakeresztelőket is.

Katharina Zell 1524-től saját műveket is ír, mindenekelőtt azonban a betegekről és szegényekről gondoskodik. Férje oldalán vendégszerető parókiát vezet. Számos utazó reformátorra főzött. A nagy székesegyházi parókia gyakran mene-

dékkeresők szálláshelyére hasonlított. A parasztháború idején, amikor 3000 legyőzött paraszt menekült Straßburgba, Zell asszony emberek százairól gondoskodott. A napi

karitászmunkában két evangélikus özvegy segített neki.

A mások életben maradását segítő Katharina Zell azonban érzékeny lelképáztornak is bizonyult. Legismertebb az a vigasztaló levele, amelyet „A kenzingeni gyülekezet szenvedő keresztény asszonyainak” írt. Ezek az evangélikus nők nincstelen menekültek voltak, akiket hitük miatt elűztek Ausztriához számító felső-rajnai hazájukból.

Katharina Zell sok reformátorral állt levelezésben. Amikor az urak az úrvacsora igazi jelentéséről vitakoztak, hevesen közbelépett, és

megrótta Luthert: a megbeszélések kudarca után szemére vetette a wittenbergi reformátornak, hogy nem vette eléggé tekintetbe az egymás iránti szeretetet, hiszen az „sokkal fontosabb, mint minden tanvita”.

1538-ban Katharina Zell elutazott a férjével Lutherhez Wittenbergbe, ahol az úrvacsorai vitáról folytattak megbeszéléseket. Ahogy férje, Matthaüs Zell, úgy Katharina is volt annyira tágas szívű, hogy Luther mellett Ulrich Zwinglit és az újrakeresztelőket is hagyja érvényesülni.

Sikeres lett az általa szerkesztett énekeskönyv. Katharina azt kívánta, hogy „az énekek szóljanak az iparoslegényeknek munkájuk során, a szolgálólányoknak mosogatáskor, a vincelléreknek a szőlőskertben és az anyáknak, amikor síró gyermeküket ringatják a bölcsőben”. Katharina tágas szívű maradt férje 1548-as halála után is. Ő maga tartotta a gyászbeszédet.

A gyermektelen lelkészözvegy élete végén nincstelen volt, de szociális szolgálatát egészen 1562. szeptember 5-én bekövetkezett haláláig folytatta a strasburgi gyülekezetben.

Thomas Seiterich

Forrás: Publik-Forum, 2016/8

A próféta, akire nem hallgattak

Rotterdami Erasmus és a reformáció

Világpolgár és hídépítő volt, kiemelkedő teológus és korának egyik legműveltebb embere: *Rotterdami Erasmus* (1466-1536). Teológiai szempontból közel állt Luther reformeszméihez, de minden erejével azon volt, hogy megmentsse az egyház egységét. Élesen támadta azokat, akik túlságosan gyorsan fegyverbe szólították híveiket. Amikor Luther 1517-ben megfogalmazta tételeit, Erasmus megírta *Querela Pacis* (A béke jajszava) c. könyvét, amelynek lapjain a béke egy olyan nő alakjában jelenik meg, aki azon bánkodik, hogy az emberiség eljátszotta az értelem utolsó morzsáit is, és képtelen arra, hogy harmonikus egyensúlyba hozza az ellenkező álláspontokat.

Erasmus emlékeztet arra, hogy az ember birtokolja a nyelv adományát, hogy képes a barátságra és a kölcsönös jóindulatra, vita esetén a megegyezésre. Hogyan történik meg

hát az, hogy „kielégíthetetlen háborúszomj költözik az emberek szívébe”? Hogyan lehetséges, hogy „Krisztus tanítása, amely pedig messze kiválóbb, mint a természet

tanítása, nem képes meggyőzni híveit arról, amit a legsürgetőbben a lelkükre köt”, vagyis a békét és a jóindulatot? „Van-e még emberi érzület azokban, akik szakadatlanul

viszályokban, villongásokban és háborúkban dulakodnak és hadakoznak?”, kérdezi Erasmus.

Megrettenve veszi tudomásul, hogy papok papokkal, püspökök püspökökkel veszekszenek, és „apróságok és szörszálhasogatások” elegek ahhoz, hogy háborút indítsanak. Úgy tűnik, létezik „beteges veszekedési szenvedély”, a háború szintiszta élvezete: „Ha teljességgel hiányoznak az indítékok, egyszerűen kitalálnak okokat.”

Erasmus azzal vádolja az egyházakat, hogy elárulják üzenetüket. „Hiszen az egyház annyit jelent, mint egyesülés, a háború viszont meghasonlást.” Őva int: „Hogyan merészeltet a szent asztal – a barátság e jelképe – békelakomájához odalépni olyan, aki háborút szít Krisztus ellen, és tönkretenni készül azokat, akiknek az üdvösségéért Krisztus meghalt, és kiontani azok

vérét, akikért Krisztus a vérét ontotta?”

Reményvesztetten kérdezi: „Hát Krisztus semmit sem ért el összes parancsaival, szentségeivel és jelképeivel?” Megrettentik őt azok a „pokoli gépezetek”, amelyeket egyes keresztények felvonultatnak más keresztények ellen: „Hát nem szégyellik magukat, hogy olyasmit indítanak el, amitől Krisztus annyira undorodott?”

Mivel jól ismerte a Bibliát, felizgatta, ahogyan „az értelmetlenségig, ha nem éppen az istenkáromlásig menően kicsavarják a Biblia szavait”, és a kereszt jelét hadi jelvénné értelmezik át. „A kereszt annak a jele, aki nem harcolva, hanem meghalva győzött; aki nem megsemmisíteni, hanem megtartani akart... Mindkét táborban és mindkét fronton felragyog a kereszt jele, és mindkét oldalon istentisztelet tartanak. Micsoda szörnyűség! A

kereszt harcol a kereszt ellen? Krisztus Krisztussal folytat háborút?”

A harcosok imádságát képmutatásként leplezi le: „Szégyentelen szájhős! Atyádként merészelsz Istenhez fordulni, miközben testvéred torkának szegezed a kést? 'Szenteltesék meg a te neved!' Hogyan lehetne mélyebben a sárba rántani Isten nevét, mint ezekkel a kölcsönös verekedésekkel? 'Jöjjön el e te országod!' Így imádkozol, és közben a magad erőszakos uralmát akarod megteremteni? 'Legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is!' Isten a békét akarja, te pedig háborút készítesz elő? A mindennapi kenyeret kéred mindnyájunk Atyjától – és ennek ellenére fölégeted testvéreid vetését, mivel inkább tönkre akarsz menni, mint hogy azoknak hasznuk legyen vetésükből? Hogyan merészelsz így imádkozni: 'Bocsásd meg vétkeinket, ahogyan mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek', miközben testvérgyilkosságra készülsz?”

Erasmus már 1517-ben előre látja a közelgő szerencsétlenséget. Az igazságos háborúról szóló beszéd nem győzi meg. Azt mondja: „Nincs olyan igazságtalan béke, amelyet ne kellene előnyben részesíteni a látzólag 'legigazságosabb' háborúval szemben.” Felhívása tehát így hangzik: „Adjátok át magatokat a béke tanulmányozásának!”

Ritkán fordul elő, hogy valaki ilyen nyomatékosan hirdesse a meg egyezés lelkületét. Tanítása azonban éppoly kevésbé akadályozta meg az egyházszakadást, mint az utókor sok háborúját. De a „Querela Pacis” intelme épp olyan aktuális, mint 500 évvel ezelőtt.

Otto Betz

Forrás: Publik-Forum, 2016/14

Misztika és forradalom

Thomas Müntzer, az üldözött reformátor

A „forradalom első teológusa” volt az első liturgiareformáló is. *Thomas Müntzer* (ismertebb magyar szóhasználatnál Müntzer Tamás) Luther Márton megelőzően, már 1523-ban németül tartotta a misét. Meg akarta szabadítani allstedti gyülekezetét a „mágikusan ható” szövegektől, hogy az igazi Isten ismeretére vezesse el a híveket, egyúttal pedig azt akarta, hogy bizonyosak legyenek abban: a kiválasztott keresztények egyek Istennel a Szentlélek által. Ez a misztikus tapasztalat megerősítette politikai küzdelmét a felháborodott parasztok és napszámosok érdekében, akik fellázadtak az uralkodók mindenhatósága ellen. Maga Müntzer is az elszegényedettek közé tartozott. A parasztok szemében ő „Isten szolgálja” volt. A nép özlöngött a német misékre, hogy hallhassa Müntzer prédikációit. Az, hogy rögtön a protestáns liturgiareform után feleségül vette az egykori apácát, *Ottilie von Gersent*, csak a környék katolikus grófjait zavarta.

Az allstedti kastélyban, 1524 júliusában megtartott „fejedelmi prédikációjában” bibliai prófétákat idézve sürgette *Johann von Sachsen* herceget és más uralkodókat, hogy csatlakozzanak a nép tiltakozó mozgalmához, mondván, a népnek szent jog az ellenállás, és ha a fejedel-

mek ragaszkodnak uralmukhoz, akkor istentelennek számítanak, és a nép meg fogja semmisíteni őket.

Müntzer az uralkodókban látta minden nyomorúság okát. Jellemző, hogy erről a teológiai forradalmáról – Lutherrel ellentétben – nem maradt fenn hiteles portré. Ez is példázta, hogy milyen hévvel rekesztették ki őt már a wittenbergi reformátorok is. Még születésének pontos dátuma is ismeretlen (valószínűleg 1489, Stolberg). Kritikai összki-

adás keretében csak az utóbbi években kezdődött meg kevés könyvének és számos levelének közzététele. Müntzer Lipcsében és az Odera menti Frankfurtban tanult teológiát, 1513-ban szentelték pappá. 1525. május 27-i kivégzéséig nyughatatlanul úton volt, hogy sikraszálljon a

misztika és a forradalom egységéért. Prága és Braunschweig, Wittenberg és Basel, Zwickau és Frankenhauzen között ingázva mintegy harminc városban keresett prédikatori állást, de mindenhol üldözték és mindenholnan elkergették. Hazátlan maradt.

1521-től vált nyilvánvalóvá gondolkodásának középpontja. Luther nyilvános haragja azonnal kiáradt rá, s ő éppen olyan heves választ adott rá. *Hans-Joachim Goertz* tanulmányainak köszönhetően ma már nincs esélyük a jólismert Müntzer-sablonoknak: ő nem volt a parasztháborúk szocialista hőse, ahogyan az a „Főördög” sem, aminek Luther és egyháza hosszú időn át bemutatta. Müntzer önálló reformátor volt, aki megérdemelné, hogy a reformáció jubileuma alkalmából ismét figyelemre méltassák.

Luthertől eltérően számára az élő Isten mindenki számára egyéni, lélekkel teli megtapasztalása jelentett mindent. Gyakran gondolkodott úgy, mint a domonkos rend misztikusai, mindenekelőtt *Johann Tauler*. Müntzer számára Isten szava vagy a megigazulás tana is csak külső lökés volt ahhoz, hogy az ember megtapasztalja „önmagában” Isten Lelkét. És Isten Lelkét látta politikailag valósággá válni a szegények ellenállásában. Ő kizárólag